

Kritik med anledning av behandlingen av en intagen i samband med en transport

---

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål i olika avseenden mot behandlingen av honom i samband med en transport från anstalten Kumla till anstalten Skogome den 12 september 2003. Klagomålen avsåg bl.a. visst övervåld, okvädningsord och anbringande av fängsel bakom ryggen.

Utredning

Anmälan remitterades till Kriminalvårdens Transporttjänst för yttrande. I remissvaret anförde myndighetschefen BB bl.a. följande.

Aktuell transport börjar på anstalten Norrtälje då Transporttjänstens S43 kör AA till anstalten Kumla. Från Kumla ska fordon G11 köra vidare till anstalten Skogome. I G11 arbetar för dagen transportörerna CC (transportledare), DD och EE.

Fordonen i Transporttjänstens regi är VW-bussar med plats för åtta personer. Inredningen är ombyggd och mellansätet och det bakre sätet är avskilt med en mellanvägg som går från golvet ända upp till taket. Förarsätet och mellansätet är avskilt med en liknande vägg.

I sin anmälan riktar AA kritik i huvudsak mot en av transportörerna, EE, och i anmälan påtalas bl.a. viss grad av övervåld, verbala okvädningsord samt anbringande av fängsel bakom ryggen.

Efter visitation på Kumla ber EE att AA ska sätta sig längst in på mellansätet, allt i enlighet med tillämpade rutiner. Under tiden går CC runt bilen för att sätta sig vid ratten. DD befinner sig vid sidan av bilen. Då AA, efter att ha blivit ombedd, inte vill flytta från mittensätet tappar EE tålamodet och höjer rösten samtidigt som han försöker mota över AA till det innersta sätet. AA gör motstånd genom att vara aktivt passiv och tumult uppstår. CC kommer till undsättning och gemensamt får de ut AA. Tillsammans får alla tre transportörerna anbringat handfängsel med AA:s händer sammankopplade bakom ryggen och får sedan in honom längst bak i bilen.

Transporten påbörjas och under loppet av ca 10–15 minuter sitter AA fängslad med händerna bakom ryggen till dess att man stannar vid en bensinstation i Laxå. Handfängslet ändras och sammankopplas i stället med AA:s båda händer fram. Midjefängsel används för att fixera handfängslet som anbringats på AA, till ett annat handfängsel som finns monterat på ett bälte runt midjan. Nu kan AA även beläggas med bilbälte.

Transporttjänstens uppfattning är, efter att ha hört de tre transportörerna, att händelseförloppet gått till i princip så som AA beskriver det i sin anmälan.

Transporttjänsten menar att EE borde ha försökt att verbalt lösa situationen under en längre tid än vad han gjorde innan tvångsåtgärder vidtogs.

EE:s förklaring till att det snabba beslutet om tvångsåtgärder vidtogs var att han vid visitationen uppfattade AA som en bråkig person. En möjlig förklaring till EE:s agerande är att jobbet som transportör innebär att många beslut grundade på snabba personbedömningar måste fattas. Transporttjänstens kritik riktar främst in sig på EE:s snabba agerande och inte mot beslutet om att använda fängsel i sig.

Transporttjänsten menar vidare att CC, som transportledare, fattade fel beslut om att fortsätta transporten då AA anbringats med fängsel med händerna sammankopplade bakom ryggen. Fängsel får endast anbringas bakom ryggen i undantagsfall för att betvinga våldsamt motstånd och ska omedelbart upphöra då behovet inte längre kvarstår. Situationen utspelade sig inom skalskyddat område och Transporttjänsten menar att CC borde ha fattat beslut att antingen be personalen på Kumla om hjälp eller om möjligt själva ändra fängsel till hand- och midjefängsel utanför bilen innan färden påbörjades. AA borde aldrig ha satts i bilen med händerna sammankopplade bakom ryggen. Inte heller EE går fri från kritik eftersom beslutet fattades i samspel mellan EE och CC.

Vad gäller de verbala okvädningsorden och övrigt agerande från EE:s sida får ett sådant uppförande aldrig accepteras hos en kriminalvårdsanställd.

Transporttjänsten riktar kritik enligt ovanstående gentemot EE och CC för deras agerande i situationen.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret men hördes inte av.

I beslut den 23 mars 2005 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Bedömning

Enligt 42 § andra stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, den intagne beläggas med fängsel vid förflyttning inom anstalten samt vid transport eller annan vistelse utanför anstalten.

Närmare bestämmelser om användningen av fängsel har meddelats i Kriminalvårdsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om transportverksamhet m.m. (KVVFS 2002:7). Enligt dessa föreskrifter får transportledaren besluta om att använda fängsel endast i de fall anledning uppkommer under pågående transport. Åtgärden får inte bestå längre än som bedöms erforderligt i varje enskilt fall (17 §).

Med utgångspunkt från omständigheterna i det enskilda fallet får den intagne således beläggas med fängsel vid transport utanför anstalten. Det saknas normalt möjlighet för mig att pröva sådana ställningstaganden i bedömningsfrågor. Det som framkommit i ärendet ger mig emellertid anledning att ifrågasätta beslutet att använda fängsel bakom ryggen under transporten. För sitt agerande i den delen kan EE och CC inte undgå allvarlig kritik.

Kriminalvårdstjänstemäns befogenhet att bruka våld för att genomföra en tjänsteuppgift regleras i 24 kap. 2 § brottsbalken. I paragrafens första stycke föreskrivs följande.

Rymmer den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller som är häktad, anhållen eller annars berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, får det våld brukas som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt för att rymningen skall hindras eller ordningen upprätthållas. Detsamma skall gälla, om någon annan än som nu har nämnts gör motstånd i ett sådant fall.

Paragrafen är tillämplig även vid s.k. passivt motstånd av intagen.

Även i andra situationer än de där rätten till våldsanvändning uttryckligen reglerats torde det vara förutsatt att visst våld får användas för att lösa en tjänsteuppgift. Våld får emellertid tillgripas endast när tjänsteuppgiften inte kan lösas på annat sätt. Endast sådant våld som kan anses försvarligt med hänsyn till omständigheterna får brukas (se JO 1993/94 s. 148).

AA:s klagomål om hur han har blivit behandlad och tilltalad i samband med den aktuella transporten har vunnit stöd av utredningen. Särskilt EE:s handlande är enligt min mening utomordentligt anmärkningsvärt. Jag har övervägt att gå vidare i saken men har slutligen stannat vid den här uttalade mycket allvarliga kritiken.